

УДК 354.32

ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ): НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Грень Лариса Миколаївна, к.пед.н., доц.,
доцент кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами
ім. акад. І.А. Зязюна
НТУ «ХПІ»

Обравши шлях впровадження гендерного паритету, Україна, інтегруючись в європейський освітній простір, потребує суттєвого реформування усіх освітніх інституцій на нових, демократичних засадах, вільних від будь-якої форми дискримінації. Державна гендерна політика в Україні будується, по-перше, на основі міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих Україною, а по-друге, регулюється національними нормативно-правовими актами щодо рівноправності між жінками і чоловіками. Нормативно-правове регулювання державної гендерної політики в Україні здійснюється нормативно-правовими актами двох рівнів: наднаціонального (Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року; Конвенція ООН «Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок» (від 18.12.1979); Пекінська декларація та Платформа дій, схвалених Четвертою Всесвітньою конференцією; Європейська конвенція з прав та основних свобод людини (1950 рік); Конвенція про дискримінацію у галузі праці та занять № 111 (1958 рік); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 рік); Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 рік); [Конвенція Міжнародної Організації з Праці](#) (МОП) тощо та національного (Конституція України, Сімейний кодекс України (від 28.08.2018 № 2475-VIII), Цивільний кодекс (від 16.01.2003 № 435 -IV), Кодекс законів про працю (від 25.07.2018 № 322-VIII), Кримінально-процесуальний кодекс (від 13.04.2012 № 4651-VI), Цивільний кодекс (від 16.01.2003), Кодекс законів про працю (від 10.12.1971), Кодекс про адміністративні

правопорушення (від 07.12.1984 № 8073-X), Закон України «Про зайнятість населення» (від 05.07.2012 № 5067-VI) тощо. Гендерна рівність закріплена в Конституції України, основному її Законі [1]. Конституція України – це один з основних нормативно-правових актів національного рівня, що врегульовують гендерну рівність в Україні.

Нормативно-правовими документами, що закріплюють позиції уряду держави стосовно забезпечення гендерних прав, є Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (від 26.07.2005 № 1135/2005), Постанови Кабінету Міністрів України «Про підготовку та проведення Року гендерної рівності» (від 16.05.2007 № 741) та «Про консультативно-дорадчі органи з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми» (від 05.09.2007 № 1087), Постанови Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи» (від 27.06.2007 № 1241-V) та «Про рекомендації парламентських слухань «Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства» (від 22.03.2007 № 187-V), Указ Президента України «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» (від 25.04.2001 № 283/2001), Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України (від 27.12.2006 № 1834), Національна стратегія у сфері прав людини (від 25 серпня 2015 року № 501/2015) та План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (від 23 листопада 2015 року № 1393-р), Розпорядження Кабінету міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року» (від 24 лютого 2016 р. № 113-р), Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 (2016).

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС (від 13 серпня 2014 р. № 346) стала новим імпульсом для розвитку гендерної політики в Україні: вона

зобов'язує до гарантування рівних можливостей для жінок та чоловіків у сферах працевлаштування, освіти, навчання, економіки, у суспільстві та прийнятті рішень.

Інтеграція гендерного підходу до системи професійної (професійно-технічної) освіти України регламентована нормативно-правовими документами: Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року», наказом Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009), Стратегією впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» тощо.

Стратегія впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [2] визначає базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики гендерної рівності та недискримінації в освіті, а також передбачає розширення практики включення гендерного компонента до освітніх програм, впровадження гендерного підходу в нормативно-правових актах у сфері освіти, а також підготовку фахівців із питань гендерної рівності та формування професійної спільноти. У проекті Стратегії зазначено, що «упровадження гендерної рівності та недискримінації в освіту має здійснюватися згідно з чинними концепціями, програмами, планами, що розроблені центральними органами виконавчої влади, із залученням провідних вчених, незалежних експертів та експерток і врахуванням міжнародного досвіду» [2]. Сферою впровадження гендерної рівності та недискримінації наряду з такими сферами, як: дошкільна освіта; початкова освіта; загальна середня освіта; позашкільна освіта; вища освіта; післядипломна освіта; управління освітою, що визначені в Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020», є і професійно-технічна освіта.

Як справедливо зауважує американський політолог Р. Інглхарт, «гендерна рівність – це чутливий індикатор, який демонструє, наскільки розвинутою і демократичною є держава» [3]. Особливо це стосується жіночої професійної (професійно-технічної) освіти, яка має складний і тривалий шлях розвитку, адже протягом багатьох століть жінки виборювали свої права на освіту, гідну професію, високий статус у суспільстві.

За даними Заключного звіту «Формулювання допомоги ЄС у реформуванні системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні». Проект № 2017/385997 [4], у 2017 р. у закладах професійної (професійно-технічної) освіти навчалося 165,7 тисячі (61,5 %) осіб чоловічої і 103,2 тисячі (38,47 %) осіб жіночої статі. Найбільша кількість осіб чоловічої статі навчалась у Закарпатській (68,5 %), Івано-Франківській (67,3 %) та Рівненській (66,7 %) областях. Переважна більшість учнів/слухачів проходила професійну підготовку за напрямками – промисловість, будівництво та торгівля і громадське харчування.

Дані, наведені у таблиці 1 «Продовження навчання на здобуття професії», констатують не лише те, що частка жінок серед учнів є меншою за частку чоловіків, але й що їхня частка у структурі випускників є ще меншою, що може свідчити про більш високі рівні відсіву серед дівчат. Останній стовпчик наводиться для порівняння. Однак потрібно зауважити, що, наприклад, у 2016 році, частка жінок віком 15–29 років складала лише 49,2 % від загальної чисельності населення.

Таблиця 1

Продовження навчання та здобуття професії

Рік	Учнів, осіб			Випускників, осіб			Частка жінок у загальній чисельності, осіб
	Всього, осіб	Дівчат, осіб		Всього, осіб	Дівчат, осіб		
2016	285 820	110 578	38,7 %	164 953	60 344	36,6 %	53,7 %
2015	304 113	117 044	38,5 %	152 780	55 876	36,6 %	53,7 %
2014	315 591	119 920	38,0 %	182 012	67 491	37,1%	53,8 %

Не дивлячись на існуючу нормативну базу з питань гендерної рівності та розширення повноважень жінок, освіта, навчання і культура продовжують нести в собі гендерні стереотипи, які впливають на забезпечення рівних прав та можливостей жінок у професійній (професійно-технічній) освіті. Жінки і чоловіки часто обирають традиційні шляхи освіти і навчання, що залучають жінок до професій, які менше цінуються і гірше оплачуються [5, с. 35].

З професійно-технічних навчальних закладів, що були проаналізовані експертами (Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва м. Києва, Київське вище професійне училище швейного та перукарського мистецтва, Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості, Червоноградське вище професійне училище, Рівненське вище професійне училище ресторанного сервісу і торгівлі, Дніпровський регіональний центр професійно-технічної освіти) частка дівчат складала більше половини від загальної кількості учнів лише у шести випадках, завдячуючи професіям, які є «традиційно» популярними серед дівчат, а саме: виробництво художніх та ювелірних виробів, легка промисловість (дизайн промислової продукції; перукарська справа та декоративна косметика), переробна промисловість, громадське харчування, торгівля).

Для порівняння: у вищій освіті частка жінок є більшою: 56,3 % у коледжах та 57,5 % в університетах. Частка випускників-дівчат тут є також вищою – 58,1 % у коледжах та 52,3 % в університетах. Це може свідчити про потенційно більш високий рівень здобуття освіти серед жінок.

Приймаючи до уваги викладене вище, ми можемо зробити такі висновки:

1. Україна будує державну гендерну політику, дотримуючись міжнародних нормативно-правових актів, і здійснює її регулювання нормативно-правовими актами двох рівнів: наднаціонального та національного. Конституція України є одним з основних нормативно-правових актів національного рівня. Нормативно-правова база України корелює з міжнародною нормативною базою системи ООН щодо запровадження гендерної рівності та прав жінок.

2. Освіта, навчання і культура продовжують нести в собі гендерні стереотипи, тому необхідним є визнання важливості та необхідності творення законодавства, яке б сприяло закріпленню та поширенню принципу гендерної рівності шляхом удосконалення та розвитку національного рівня нормативно-правової бази держави.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/vprovadzhuyuchi-strategiyu-gendernoyi-rivnosti-v-osviti-mi-tvorimo-majbutnye-bez-seksizmu-i-domashnogo-nasillya-ivanna-klimpush-cincadze?=print>

3. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития / Р. Инглхарт, К. Вельцель. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.

4. Заключний звіт «Формулювання допомоги ЄС у реформуванні системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні» [Електронний ресурс] / Проект № 2017/385997 – Режим доступу: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/zvit_yevo.pdf

5. Гендерна рівність в освіті. Посібник для тренерів. – Київ, 2010. – 73 с.

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.